

HOLLER LÁSZLÓ KÉT RAJZA

Az avantgard parazsánál

„...Ezt mi művészek azzal a szóval szoktuk kifejezni egymás előtt, hogy: konkrét légy mindenekelőtt. S félig tréfásan ilyen tanácsokat adunk egymásnak: ne azt ird, hogy igazgató volt az illető, mert az általánosabb valami, úgy ird tehát, hogy aligazgató, mert az konkrétabb, tehát jobban fel is kelti a figyelmet. Továbbá: ne azt ird, hogy Zubonics János őszkor agyonlőtte magát — ha csak le-

Harmadkor-2 (a Bölcsész új évfolyama) — a cím magyarázatra szorul. Egyértelmű, még ha nem is könnyen megfejthető. Arról van ugyanis szó, hogy a József Attila Tudományegyetem költői, kritikusai hajlamú új generációja *lapalapításba fogott*, s immár a Bölcsész jogutódjaként megjelentették folyóirat formátumú és -rangú lapjuk második számát, mely 120 oldalon gazdag szellemi termést, értékeket hordozó tartalmat kínál. Olyat, amelyet komolyan kell venni, méltó az elemzésre, a továbbgondolásra. Éppen címadásukkal vállalták föl az egykori egyetemi műhelyek két, leginkább szellemi-művészi közösséggé szerveződő, hasonló bélyegeket viselő generációjának örízve megtagadott örökségét. S igazolni szeretnék, hogy léteznek: munkál bennük a „jélet hagyni!” ifjonti elszántság.

Az első korszak reprezentánsai a *hatvanas évek költői csapatának tagjai*, erejüket Veress Miklós, Szepesi Attila, Petri Csathó Ferenc, s mintegy a következő generációval kezelve *Baka István* neve és pályája fémjelzi. Erős közéleti érdeklődés, történelmi-politikai-etikai önvizsgálat és klasszikus versformák csiszolt alkalmazása jellemzi munkásságukat. A *hetvenes évek nemzedékének* váltóján az újító szándékú, nyitott, tág horizontú avantgárd felé indult többség között *Zalán Tibor*, *Géczi János* és *Zelei Miklós*. Az avantgárd sokféle hagyatékából újították meg például a hosszú verset, a képvetsét, a szokatlan formakultúrát.

A Harmadkor szervező, alkotói morzejeleket küldő tagjai ennek a közvetlenül előttük járó nemzedéknek köldökszinórába kapaszkodnak. Avantgárd-tűzkénél fűjják a parazsat azzal a reális reménnyel, hogy fölcsapnak majd saját lángjaik is. Az tény, hogy néhány lelkes fiatalember érzékelhető lendülettel és nagy energiákkal igyekszik azon, hogy *nemzedékké kovácsolja a most még széttartó utakon járó, sokféle figyelő, de az avantgárd parazsánál már megperzselődött társait*. Ennek a törekvésnek nyilvánvaló leg-erőteljesebb fóruma egy rendszeresen megjelenő folyóirat lehet. Most még nem „hozott anyagból” válogatnak, hanem összeszedett írásokat gyűrnak lappá. De így is gondosan, érzékelhető felelősséggel. Még nem szerkesztik határozott koncepció, főlvállalt karakterisztikumok alapján, ám így is sokszínű és változatos a kép: vers, esszé, tanulmány, interjú, kritika. Csak a próza, az hol marad?...

Az avantgárd parazsánál — irtam az előbb. Vajon honnan hallható ki ez a tájékozódási irány? Nézzük sorban. A lap illusztrációit — a tehetség rajzokat igencsak megvámolta az

het, ha megengedi a munkád, ha eltűri magában, inkább ez javallható: Zubovics János őrmester 1912 szeptember 17-én egy borús őszi napon délután fél 2-kor agyonlőtte magát. Folytatta F. M. mester a Dugonics téren, majd gondolataiba merülve elindult a Kárász utcán a Széchenyi tér irányába.”

(KURDI FEHÉR JÁNOS)

na kitűnő acélt használnak föl. Van-e köze a párhuzamos szakaszokhoz, a központozás és elválasztás nélküli zárójel sorokhoz, vagy a vers indukálta üzenethez? *Petőcz András* versszövege pedig alig több, mint kimódoltan széttördelt szavak egymásutánja? „A hal áll fúr ts / lebegés könnyű sóhaj / és sem. Mi több? / Hidd el nekem. Az / értelem immáron ki / föl! ről (tex) nézi a dol- / dologtalanokat. Nyugodt. / Az első fél (alma) az Is! / meretlenre szorít. Kozik. / Ám így lesz majd egész.” *Kurdi Fehér János* összetett, szimultán szerkesztésű verset és prózai szöveget hétköznapi módon összekapcsoló munkáiban éppúgy érzem ezt a mindenáron való eredetiség-hajszolást, mint ahogy *Háy János* Narancssziv című versének utolsó soraiban az erőszakolt meghökkenetést vágyat: „ — gyűljünk asztalhoz — (nekem fáj a hasam) te meg nem szereted — a békalencsefőzeléket.”

Igen erőteljesen érzem a tanulmányokat, esszéket. Pontos és jól követhető *Gerencsér Gábor* egy felvidéki költőnemzedéket fölmérni igyekvő elemzése: *Hévízi Ottó* hamleti problematikája, de mindenekelőtt *Csuhai István* dolgozata, aki Esterházy Péter idézeteit analizálja. *Csuhai* a modern próza hazai fenyegerekének és sokat vitatott tehetségének egyik legfontosabb írói eljárását, módszerét vizsgálja. Azt ugyanis, hogy Esterházy prózáiban rendkívül sok az idézet (legyen az hivatkozással vagy rejtetten beépítve), a vendégszöveg, a betét, a töredék, az aforizma, az anekdota stb. *Csuhai* jó érzékkel mutatja ki, hogy ezek a prózai művek *kötőanyagai*, s *egyszerre szerves tartozékok*, asszociációs játékok és alkotói módszerek. Játék az olvasóval és a szöveggel, s mindez tág dimenziót teremt. Ennek a különös prózaalkotásnak többféle befogadói lehetősége van: „Ha az olvasó felismeri az idézeteket, érvénybe lép az írói üzenet — mutatja ki a szerző, majd így folytatja — ha nem, az idézet automatikusan és jelzés nélkül az Esterházy-nyelv részévé válik. A felismerés annak elismerése is, hogy a szöveg sajátosan teremtett nyelv, vagyis irodalom.”

Nem vált az összeállítás előnyére az a megjelenésekor aktualitását vesztett interjú (Elek Istvánnal, a Magyar Írók Szövetsége József Attila Körének vezetőségi tagjával készült), mely majd olyan hosszú jegyzeteket és magyarázatokat követelt, mint maga a beszélgetés. A Harmadkor szerzői húsz év körüli fiatalemberek. Kétségtelenül tehetségesek, de még kiforratlanok. Az első nemzedék örökségét az avantgárd parazsában megsüthetik útra való pogácsáknak. Megéri.

T. L.

A zene belső rendje erőforrás

Ma sokakban heves a készletés, hogy a zenén keresztül a varázslatos XVIII. század szellemiségében megmártózzanak. Ma, amikor a „régizene” címkéjével jelölt sokféle célú és színvonalú művészeti mozgalmak új lendületet adnak a már-már megfeneklett hanglemeziparnak, ezeket az igényeket látva súlyos kétségek és kínzó kérdések tódulnak fel nemcsak bennem, hanem sok pályatársamban, sőt talán valamennyi, kulturális és szociológiai érzékenységgel megáldott-megvert gondolkodó emberben. A zenei világnap, az ünnepi számvetés különösen időszerűvé teszi, hogy teret engedjünk a kétségeknek. Annál is inkább, mivel itthon Magyarországon lépten-nyomon tapasztalhatjuk, hogy társadalmunk — kinővén szellemi csecsemőkorából — kezdi megbecsülni a reális helyzetértékeléseket, szemben az illúziók vakbuzgó dédelgetésével.

A sokféle szempont közül most elég csupán egy, melyből nézve érthetővé válik az a múltba-fordulás, mely a mai társadalmak zenei magaskultúráját általában jellemzi: ez pedig a *közösségi nyelv hiánya*. A kölcsönös megértés közege, melyet részben történelmi okokból, részben filozofikus-spekulatív divatok nyomán, részben pedig az eredetiség örökös hajhászásában és a „közhelyektől” való beteges félelmében a XX. század zeneszerzője porig rombolt. Mielőtt azonban ezért bármelyik „iskolát”, egyedül üdvözítőnek kikiáltott zeneszerzői módszert, vagy divathóbortot kezdenénk kárhoytatni, gondoljuk át, hogy a társadalmi folyamatok legalább ilyen romboló hatást idéztek elő a másik oldalról.

Óhatatlanul eszünkbe jut Debussy, aki már a századforduló után a „civilizációs ártalmaktól” féltette a *zeneművészetet*. A technokrata- és fogyasztói szemlélet, az anyagi javak előállítására, illetve megszerzésére irányuló felgyorsult törekvések, és a legutóbbi időkben az elektronikára épülő ál- és pótkultúrák, a disco-, videó- és képregényműveltség, na meg az ezekhez kapcsolódó pénzügyi háttér kiméletlenül söpri félre a sokak által immár ásatagnak minősített európai értékrendet.

Idehaza persze sokáig élt az az illúzió, mely az ilyen romboló hatások kirekesztésének lehetőségén alapult, és a Kodály által kijelölt hosszútávú zenepedagógiában remélt támaszt. Meg kellett azonban érnünk azt a keserves felismerést, hogy Kodály koncepciójának csak ő maga tudott széles teret biztosítani, és halála után a nép művelődésének ügye egyik vereséggel a másik után szenvedte el, mind a legutóbbi időkig. A távlati elképzelések jelmondata: „*Legyen a zene mindenkié.*” így degradálódott csonkaságában hamis plakátszöveggé: „A zene mindenkié”.

Nem alaptalan hát *Bónis Ferenc* „zenétől búcsúzó korunk”-ról tett rádióbeli megjegyzése, vagy *Szokolay Sándor* kétségbeesetten keserű nyilatkozata (Stúdió '85), és a többi hasonló tónusú cikk, interjú. Zenei életünk nemzetközileg is kiváló gépezete ma lendületét csak önmagához vagy a társművészetekhez fordulhat, és — úgy látszik — végleg le kell mondania arról a társadalmi fontosságról és hatóerőről, amelyet — kiindulópontunkhoz visszatérve — a XVIII. században magáénak érezhetett.

Mindezt nem valamiféle kesztűdobó gesztusból, ünneprontó szándékkal soroltam, hanem azért, mert ha nem tesszük fel olykor kérdéseinket, hasonlatosakká válunk azokhoz a milliomosokhoz és arisztokratákhoz, akik a Titanic fedélzetén süllyedés közben rendületlenül pezsgöztek és csevegtek a szalonzenekar hangjai közepette.

Meddig lesz még fülünk civilizációnk irdatlan hang- és zajtömegében egy *Bach-hegedű-szólószonáta befogadásához*? Meddig lesz még időnk, hogy egzisztenciális manőverezéseink között egy Händel-oratóriumot elejétől végéig meghallgassunk?! Meddig lesz még az előadóművészek kisebbségének bátorsága ahhoz, hogy a többséggel szembeszegülve levegős, szabad, örömteli zenélést folytasson, ne pedig a lemeztiiztaság eszméje és a stopperóra réme által megmerevített virtuóz mutatványokat hajtsaon végre, ahogyan az egy-egy nemzetközi zenei versenyen tapasztalható?!

Nekünk, valamennyiünknek, akikben egyfajta emberközpontú értékrend lakozik, minden lehetőséget meg kell ragadnunk, a felvázolt negatív folyamatok késleltetésére! Kívánom, hogy legyen erejük a remekművek hallgatásakor kirekeszteni a bántó külső zörejeiket, de ennél is jobban kívánom, hogy *képesek legyenek a zene belső rendjét és tökéletes harmóniáját erőforrásként használni a mindennapi környezet, a külvilág harmóniájáért folytatott küzdelmeikben!*

GÖNCZI LÁSZLÓ

